

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1830

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1083

Kitap Adı : İlahi Düzenin Evrensel İlkeleri Sünnetullah

Alt Başlık : Menâr Tefsiri Örneği

Book Title : The Universal Principles of the Divine Order Sunnatullah

Subtitle : The Example of Tafsir al-Manâr

ISBN : 978-625-8724-37-0

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724370

Yazar | Author: Yücel Oktay | orcid.org/0009-0001-0328-2926

Editor | Editor: Raci Tanrıkuş | orcid.org/0009-0009-5164-3544

Kurum | Institution: Milli Eğitim Bakanlığı | ROR ID: ror.org/00jga9g46

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 199 (xii + 187)

Yayın Tarihi | Publication Date: Ocak | January 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRCM - Din felsefesi | Philosophy of religion

BISAC: REL067120 - İslam / Kur'an Yorumu ve Tefsiri | Religion / İslam / Koran & Tafsir (New BISAC Code)

THEMA: QRAM2 - İslami kutsal metin yorumu | Commentary on Islamic sacred texts

LC Classification: BP130.4 - Kur'an - Eleştirel yorum ve yorumcular | Koran - Criticism, interpretation, etc.

DEWEY: 297.1226309 - Kur'an yorumu - Tarih ve eleştiri | Interpretation of the Qur'an - History and criticism

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 6.4 - Din ve Teoloji | Religion and Theology

WoS Citation Topics Micro: 6.4.17 - İslam Araştırmaları | Islamic Studies

Scopus Subject Areas: 1202 - Din ve Teoloji | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Oktay, Yücel. *İlahi Düzenin Evrensel İlkeleri Sünnetullah: Menâr Tefsiri Örneği*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

İlahi Düzenin Evrensel İlkeleri Sünnetullah

Menâr Tefsiri Örneği

Yücel OKTAY

Editör
Raci TANRIKULU

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Yücel OKTAY

1977'de Bitlis'te dünyaya geldi. İlk öğrenimini Tatvan Tuğ İlkokulu'nda, ortaokul öğrenimini Tokat Zile İmam Hatip Lisesi'nde, liseyi ise Bitlis İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı. 1999 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünü tamamladıktan sonra aynı yıl Bitlis Narlıdere Köyü'nde sınıf öğretmeni olarak göreve başladı. Dört yıllık bir görevin ardından Tatvan Mehmetçik İlkokulu'na atanarak öğretmenlik görevini sürdürdü. 2007 yılından itibaren aynı okulda başladığı müdür yardımcılığı görevini 2019 yılına kadar sürdürdü. Bir süre Zeki Ergezen İlkokulu'nda müdür yardımcısı olarak çalıştıktan sonra 2022 yılından itibaren müdür olarak atandığı Tatvan İstasyon İlkokulu'ndaki görevine halen devam etmektedir.

Sivil alanda da çeşitli STK'larda yönetici olarak aktif görevlerde bulunan yazar, öte yandan akademik çalışmalarını da sürdürerek 2018 yılında İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. 2022'de başladığı Bitlis Eren Üniversitesi Temel İslam Bilimleri yüksek lisansını 2025'te "*Menâr Tefsirinde Sünnetullah Kavramı*" başlıklı teziyle tamamladı. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Born in Bitlis in 1977. He completed his primary education at Tatvan Tuğ Primary School, secondary education at Tokat Zile Imam Hatip School and high school at Bitlis Imam Hatip School. In 1999, he graduated from Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Education, Department of Primary School Teaching and began his career as a teacher in Narlıdere Village, Bitlis. After four years, he was appointed to Tatvan Mehmetçik Primary School, where he continued teaching. From 2007 to 2019, he served as vice principal at the same school. He later worked as vice principal at Zeki Ergezen Primary School and since 2022 he has been serving as principal at Tatvan İstasyon Primary School. He has also taken active roles in various NGOs. In 2018, he graduated from İnönü University, Faculty of Theology. In 2025, he completed his master's degree in Basic Islamic Sciences at Bitlis Eren University with the thesis titled "*The Concept of Sunnatullah in Tafsir al-Manar.*" He is married and has four children.

Kitap Hakkında

İlahi Düzenin Evrensel İlkeleri Sünnetullah

Menâr Tefsiri Örneği

Bu çalışmada Menâr tefsirinde sünnetullah kavramı araştırma konusu yapılmıştır. Giriş kısmında Menâr tefsiri müellifleri Muhammed Abduh ile Reşîd Rızâ'nın hayatı ve ilmi kişilikleri hakkında bilgi verilmiştir. Bununla birlikte Kur'an'da sünnetullah ifadesinin kavramsal çerçevesi klasik ve modern tefsirler bağlamında ele alınmıştır. Birinci bölümde tekvin ve takdir bağlamında sünnetullah, olayların sebep sonuç ilişkisi, evrenin yaratılışı, tabiat olayları, nübüvvet ve ilahi vahiy bağlamında araştırma konusu yapılmıştır. İkinci bölümde insan huy ve davranışları bağlamında sünnetullah incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise toplum ve medeniyet bağlamında sünnetullah konusu ele alınarak sosyal yönleri üzerinde durulmuştur. Genel itibarı ile "Sünnetullah" olgusu Menâr tefsiri özelinde Allah-evren-insan ilişkisi bağlamıyla araştırma konusu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir; Sünnetullah; Menâr Tefsiri; Muhammed Abduh; Reşîd Rızâ

About the Book

The Universal Principles of the Divine Order Sunnatullah

The Example of *Tafsir al-Manār*

This study investigates the concept of Sunnatullah in the *Tafsir al-Manar*. The introduction provides information about the authors of *Tafsir al-Manar*, Muhammad Abduh and Rashid Rida, focusing on their lives and scholarly profiles. Additionally, the conceptual framework of the term Sunnatullah in the Qur'an is discussed within the context of both classical and modern exegesis. In the first chapter, Sunnatullah is examined in relation to creation (*takwīn*) and divine decree (*taqdīr*), including topics such as causality in events, the creation of the universe, natural phenomena, prophethood, and divine revelation. The second chapter explores Sunnatullah in the context of human nature and behavior. The third chapter addresses the concept of Sunnatullah from the perspective of society and civilization, emphasizing its social dimensions. Overall, the phenomenon of Sunnatullah is studied within the framework of the God-universe-human relationship, specifically through the lens of *Tafsir al-Manar*.

Keywords: Tafsir; Sunnatullah; al-Manar Tafsir; Muhammad Abduh; Rashid Rida

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖN SÖZ	xi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
2. Araştırmanın Yöntemi	3
3. Muhammed Abduh'un Hayatı ve İlmî Kişiliği	3
4. Reşîd Rızâ'nın Hayatı ve İlmî Kişiliği	15
5. Kavramsal Çerçeve	27
5.1 Kur'ân'da "Sünnet" Kavramı	27
5.2. Klasik Tefsirlerde "Sünnetullah" Kavramı	33
5.3. Modern Tefsirlerde "Sünnetullah" Kavramı	38
BİRİNCİ BÖLÜM	
TEKVİN VE TAKDİR BAĞLAMINDA SÜNNETULLAH	41
1.1. Sünnetullahın Evrenselliği	41
1.2. Olayların Sebep-Sonuç İlişkisi Bağlamında Sünnetullah	43
1.3. Evrenin Yaratılışı ve Tabiat Kanunları Bağlamında Sünnetullah	48
1.4. Sünnetullah-Mucize Bağlamı	53
1.5. Sünnetullah-Nübüvvet Bağlamı	58
1.6. İlahî Vahyin Sünnetullaha Muvafık Olması	61
İKİNCİ BÖLÜM	
İNSANIN HUY VE TABİATI BAĞLAMINDA SÜNNETULLAH	63
2.1. Hidâyet-Dalâlet Bağlamında Sünnetullah	63
2.2. Sünnetullah Bağlamında İnsan İradesi	70
2.3. Sünnetullah Bağlamında Kalplerin Mühürlenmesi	78
2.4. Sünnetullah Bağlamında İman-Amel Münasebeti	83
2.5. Körü Körüne Taklidin İmana Engel Olması	92
2.6. Sünnetullah Bağlamında Günah Meselesi	94
2.7. Sünnetullah Bağlamında Şirk Meselesi	95
2.8. Sünnetullah Bağlamında Münâfıklık Meselesi	97
2.9. Zalimlerin Yozlaşmış Topluma Musallat Kılınmasının Sünnetullah Bağlamı	98

2.10. Fısk ve İsyanda İsrar Etmenin Sünnetullah Bağlamı	100
2.11. Maymuna Dönüşme Meselesinin Sünnetullah Bağlamı	102
2.12. Amellerin Süslü Gösterilmesi ve Sünnetullah Bağlamında Anlamı	103
2.13. Sünnetullah Bağlamında Tevbe Meselesi	105
2.14. Sünnetullah-Dua Bağlamı	106
2.15. İyinin Kötüden Ayırt Edilmesi Sünnetullah Gereğidir	108
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
TOPLUM VE MEDENİYET BAĞLAMINDA SÜNNETULLAH	111
3.1. Toplumların Başına Gelen Olayların Tekerrür Etmesinin Sünnetullah Bağlamı	111
3.2. Sünnetullah Bağlamında Toplumların Yaşam Süresi	115
3.3. İlahî Cezanın Sünnetullah Bağlamı	121
3.4. Her Ümmetin Bir Süresinin Olması/Mühlet Verme	133
3.5. Sünnetullah Gereği Her Kötü Amelin Musibetle Cezalandırılmaması	139
3.6. Başarının Sünnetullah'a Uymakla Mümkün Olması	140
3.7. Sünnetullah'a Göre Mağlubiyetin Terbiye Olması	145
3.8. Sabırla Mücadelenin Sünnetullah Bağlamı	147
3.9. İslah Çağrısına İlk Uyanların Mustaz'af Olmasının Sünnetullah Bağlamı	154
3.10. Toplumun İleri Gelen Günahkârlarının İman Edenlere Tuzak Kurması	158
3.11. İhtilafa Düşme ve Fırkalara Ayrılmanın Sünnetullah Bağlamı	160
3.12. Toplumsal Dönüşümde Sünnetullah'ın Etkisi	162
3.13. Yeni Yapılanmanın Sünnetullah Bağlamı	164
3.14. Sünnetullah Bağlamında Mehdi'nin Zuhûru Meselesi	166
3.15. Sünnetullah Bağlamında Toplumsal Güvenin İnşası Meselesi	168
SONUÇ	171
KAYNAKÇA	177
DİZİN	185

KISALTMALAR LİSTESİ

bk.	: bakınız
b.	: bin, ibn
b.y.	: Basım Yeri Yok
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
H.z.	: Hazreti
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm Tarihi
r.a.	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik Eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: ve benzerleri
vd.	: ve diğerleri
y.y.	: Yayıncı Yok

*Dualarını her daim üzerimde hissettiğim
sevgili anneme ve babama...*

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihi boyunca ilahî mesajlar, fert ve toplumların maddî ve manevî hayatlarına yön veren temel faktörler olmuşlardır. Bu mesajların en sonuncusu ve en kâmilisi ise Kur'ân-ı Kerim'dir. Tüm insanlığa kurtuluş çağrısı, inananlar için de bir hidâyet ve rehber olarak gönderilen Kur'ân-ı Kerim'in sadece lafız yönünden değil bağlamlarının da dikkatle ele alınarak incelenmesi ve anlaşılması, onun gönderiliş gayesinin gerçekleşmesi açısından son derece önemlidir.

Hız. Peygamber'den günümüze kadar gelen tefsir çalışmaları da bu çabaya hizmet etmekte ve İslam düşüncesinin gelişmesine katkı sağlayarak evrensel mesajın her seviyedeki insana daha anlaşılır bir formda ulaşmasını gaye edinmektedir. Bu kapsamda Kur'ânî kavramların doğru ve her çağda, her insana hitap edecek bir anlam genişliğinde ele alınması Kur'ân'ın evrensel ruhuna da uygundur.

Söz konusu kavramlardan biri de “sünnetullah”tır. Bizzat Kur'ân'a has bir kavram olarak karşımıza çıkan “sünnetullah”, Allah'ın evren için ortaya koyduğu sabit ilkeleri, değişmez yasaları anlamına gelmekte ve Kur'ân'ın yorumlanmasında bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır.

“Sünnetullah” kavramını *Menâr Tefsiri* örneğinde ele almaya iten sebep ise müelliflerinin son dönem İslamî ıslah hareketinin öncülerinden olmaları ve bu kavramı daha çok sosyal yasalar bağlamında ele alarak buradan Müslümanların içine düştükleri geri kalmışlık ve zillet halinden kurtuluş yolu bulmaya çalışmalarıdır. Bununla beraber bir başka önemli neden de tefsirde “sünnetullah” kavramının hemen tüm ayetlere şamil ve derinlikli olarak işlenmiş olmasıdır. Bu çalışmada “sünnetullah” kavramsal bir çerçevede incelenmekle birlikte, Kur'ân perspektifinden değerlendirildiğinde, onun yalnızca teorik bir ilke değil, bütün

hayat alanlarını kuşatan bir gerçeklik olarak görülmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Nihai olarak bu çalışmada “sünnetullah” kavramından yola çıkılarak klasik ve modern tefsir anlayışlarına da vurgu yapılmış, Kur’ân’ın daha derinlikli, daha doğru ve daha hayatın içinde bir bakış açısıyla anlaşılması hedeflenmiştir.

Kitabımızın nüvesini oluşturan tez çalışması sürecinde akademik çalışmanın ne derece değerli ve emek isteyen bir süreç olduğunu yakinen hissettiren ve beni kişisel bir yolculuğa çıkararak Kur’ân’ı derinlemesine anlama noktasında sabırla rehberlik eden değerli danışman hocam Doç. Dr. Hekim Tay’a, yapıcı eleştirileri ile çalışmanın şekillenmesine katkı sağlayan değerli jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Medeni Şavlı ve Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Özcan’a, değerli fikirleri ve yardımları için Dr. Öğr. Üyesi Mesut Tay’a, kaynaklarını benimle paylaşan ve bu sürecin her aşamasında manevî yardımlarını esirgemeyen kıymetli dostlarıma ve sabırla yoğrulmuş içten desteklerini her zaman yanımda hissettiğim sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Evrensel bir mesaj olarak Kur’ân’ın daha iyi anlaşılmasına katkı sunmak gayesiyle yapılan bu çalışmanın sadaka-i câriye olarak kabul görmesi Yüce Rabbimden niyazımdır.

Yücel OKTAY

03.09.2025

Tatvan/Bitlis